

Responsieve evaluatie **Veiligheidsgevoelens**
bewoners **Oud Mathenesse/Witte Dorp**

Kleine en grote dingen tegelijk

Stichting LOKAAL.

Centrum voor democratie in Rotterdam

in opdracht van de directie Veiligheid van de gemeente Rotterdam

Colofon

Stichting LOKAAL Rotterdam

Het Industriegebouw
Goudsesingel 96
3011 KD Rotterdam
T: 010 4433060
W: www.lokaal.org
E: info@lokaal.org

Stichting LOKAAL is het centrum voor democratie in Rotterdam.

©2018 Stichting LOKAAL Rotterdam. Onderzoek uitgevoerd
in opdracht van de directie Veiligheid van de gemeente
Rotterdam.

Onderzoek

Redactie
Fotografie
Druk
Oplage

Liesbeth Levy (LOKAAL)
Carolien van Eykelen (Gemeente Rotterdam)
Astrid Boonstoppel (LOKAAL)
Sander van Wettum
Artega
150 ex.

Inhoud

Voorwoord	5
Aanleiding	7
Doelstelling onderzoek	9
Methodische verantwoording	11
Aanpak	13
Analyse	15
Ad 1. Persoonlijke factoren (kenmerken als leeftijd, geslacht, opleidingsniveau)	15
Ad 2. Vier categorieën situationele factoren	17
Ad 3. Mediabeeld: Oud Mathenesse en het Witte Dorp	22
Ad 4. Maatschappelijke context (zorgen over de samenleving, snelle ontwikkelingen)	23
Conclusie	27

Voorwoord

Voor u ligt het eindresultaat van een onderzoek naar de veiligheidsgevoelens van de bewoners van de wijk Oud Mathenesse/Witte Dorp. Het is het resultaat van ruim een jaar lang gesprekken voeren met bewoners en professionals die allen zonder uitzondering de wijk waar ze wonen en/of werken een warm hart toedragen. Niet alleen droegen zij hun wijk een warm hart toe, zij hadden ook het hart op de tong als het ging om hun veiligheidsgevoel. Wat het meest in het oog sprong was de indruk dat de wijk zich onttrekt aan de aandacht van beleidsmakers. Terwijl in Bospolder/Tussendijken social resilience landt in de stad, en een – in Middelland – ambitieus co-creatie traject haar voltooiing nadert, lijkt Oud Mathenesse/Witte Dorp nog onontgonnen.

In dit onontgonnen gebied waren wij op safari met als buit een schat aan verhalen. Het werd moeilijk om te stoppen met verzamelen want de ene ontmoeting lokte een andere uit, het ene verhaal wees ons de weg naar het andere. Wij hebben ons onderzoek daarom afgerond met in ons achterhoofd dat de verhalen van deze wijk een podium en een prominentere plek verdienen in het geheugen van Rotterdam. Voor dit onderzoek vormt veiligheidsbeleving hiervan de rode draad.

Liesbeth Levy
Directeur LOKAAL

Carolien van Eykelen
Directie Veiligheid, gemeente Rotterdam

Aanleiding

Oud Mathenesse stond tot voor kort bekend als een gemoedelijke en rustige wijk. In de afgelopen tijd is dat beeld veranderd. Tijdens het wijkgesprek over veiligheidsbeleving, in september 2015, gaven bewoners al het signaal dat ze zich vergeten voelen door de stad. Het Wijkprofiel van voorjaar 2016 laat op de gebieden 'sociaal', 'veilig' en 'fysiek' een verslechtering zien.

Op dinsdagavond 23 augustus 2016 kwam wethouder Eerdmans luisteren naar de bewoners, vooral over hun ervaringen, ideeën en klachten over de buitenruimte (Eerdmans@OudMathenesse). De wethouder heeft een vervolg aan deze bijeenkomst gegeven door zijn bevindingen te agenderen in de Stuurgroep Veilig op 26 september 2016. Er is voor dit overleg een analyse van de wijk gemaakt en er zijn voorstellen gedaan ter uitwerking.

De combinatie van het gevoel achtergesteld te zijn bij de rest van Rotterdam, de uitkomsten van het Wijkprofiel en recente incidenten was voor de gemeente Rotterdam reden om op diverse terreinen extra inzet te plegen. Een van die punten was de aandacht voor veiligheidsbeleving, onder andere in de vorm van wijkgesprekken met bewoners: de 'wijkdialogen veiligheidsbeleving'. De wijkdialogen veiligheid is een duurzaam traject met als doel om samen met bewoners, ondernemers en wijkprofessionals het gevoel van veiligheid te verbeteren, het vertrouwen in elkaar en de overheid vergroten.

Doelstelling onderzoek

De afgelopen tien jaar is hard gewerkt aan de veiligheid in Rotterdam. Die aanpak heeft zijn vruchten afgeworpen. Rotterdam is veel veiliger dan enkele jaren geleden.

In een aantal Rotterdamse wijken gaat het echter niet zo goed. Uit het wijkprofiel van 2016 bleek in Oud Mathenesse een opvallend verschil te zitten tussen de objectieve en de subjectieve cijfers. Naar aanleiding van dat wijkprofiel ontstond de behoefte om onderzoek te doen naar de oorzaak van dit significante verschil¹.

Om erachter te komen welke factoren het gevoel van veiligheid beïnvloeden, is er op verschillende wijzen onderzoek gedaan, zowel kwantitatief als kwalitatief. Ook doet de gemeente pilots waarin geëxperimenteerd wordt met beleidsmaatregelen. En tot slot legt de gemeente haar oor te luisteren bij bewoners, ondernemers en professionals in de wijk om te horen hoe zij over veiligheid denken. Dat gebeurt met enige regelmaat tijdens stuurgroepen Veilig in de wijk, of Eerdmans@. Ook zijn in 2015 in de veertien gebieden van Rotterdam wijkgesprekken georganiseerd (in samenwerking met Stichting LOKAAL) die het onderwerp Veiligheidsbeleving als thema hadden. In die wijkgesprekken stond de volgende vraag centraal: Wat maakt dat u zich veilig of onveilig voelt? In deze gesprekken is gewerkt volgens de methodiek van de *responsieve methodologie*. Met deze methode worden *concerns*, *claims* en *issues*² verzameld om inzicht te krijgen in de veiligheidsbeleving van bewoners van de stad. De resultaten van deze gesprekken zijn verwerkt door OBI³.

1 Inmiddels blijkt uit het nieuwe Wijkprofiel van 2018 dat het verschil veel minder groot is geworden, maar als het gaat om Oud Mathenesse/Witte Dorp is er nog een aantal factoren waarop in de wijk geen vooruitgang is geboekt of waar het verschil met het Rotterdamse gemiddelde heel groot is. De woonbeleving blijft steken op 47 (Rotterdam 120), vastgoed 66 (Rotterdam 107). Openbare ruimte subjectief is met 6 punten gedaald, Meedoen is met 6 punten gedaald naar 65 (Rotterdam 102). Dit correleert met een aantal kwesties dat in ons onderzoek naar voren is gekomen. Dit maakt dit onderzoek, in relatie met het recente wijkprofiel nog steeds relevant.

2 Een *claim* is een positieve bewering ten aanzien van een onderwerp, een *concern* is een negatieve bewering ten aanzien van een onderwerp en een *issue* is een redelijke vraag over het onderwerp.

3 Reijnen, A. (januari 2016), *Veiligheidsbeleving in de woonbuurt. Analyse van veertien wijkgesprekken*. Rotterdam: Onderzoek en Business Intelligence (OBI)

De gesprekken leverden waardevolle informatie op en lieten zien dat bewoners vaak zelf ideeën hebben over de oorzaak van problemen en mogelijke oplossingen. Wat ontbrak aan deze evaluatie is een voorstel tot een vervolg waarbij er sprake kan zijn van een gezamenlijk leerproces waarbij kennis, ervaringen en ideeën van diverse belanghebbenden betrokken worden zoals bijvoorbeeld gebeurt in zogenaamde *Community of Practices*⁴.

Doel van het vervolgonderzoek is daarom om dieper door te dringen in de wijk, te investeren in het contact met bewoners en professionals om de blinde vlekken van beleid in kaart te brengen, alsmede casussen te selecteren die het verdienen om in een ‘interdisciplinaire werkgroep’ met bewoners en ambtenaren verder uit te werken. Dit type samenwerkingen tussen gemeente en bewoners gaat uit van een positieve aanpak van veiligheid.

De gemeente wil haar veiligheidsbeleid ‘vergersen’ door ervoor te zorgen dat er in de stad meer aandacht komt voor positieve manieren om de betrokkenheid van bewoners en de veiligheidsbeleving te verstevigen⁵. Steeds is het daarbij de kunst om een vorm te zoeken die past bij de wijk en de bewoners. In Oud Mathenesse is het doel om de bewonersbetrokkenheid, in eerste instantie door middel van ‘werkgroepen’ te vergroten en op die manier te werken aan een groter gevoel van veiligheid. Om dat doel te bereiken is het noodzakelijk om duurzaam te investeren in de wijk en de bewoners. Deze ambitie vraagt om goede voorbereiding en een zorgvuldige uitvoering.

⁴ Een *Community of Practice* (CoP) is een groep mensen die een gemeenschappelijk belang of passie deelt. Het is een ontmoetingsplek waar professionals analyses delen, elkaar informeren en adviseren en nieuwe praktijken ontwikkelen. Vooraf is niet bekend waar je uitkomt.

⁵ Schuilenburg, M. e.a. (april 2017), *Positieve veiligheid. De Rotterdamse strategie van vergersen*. Gemeente Rotterdam

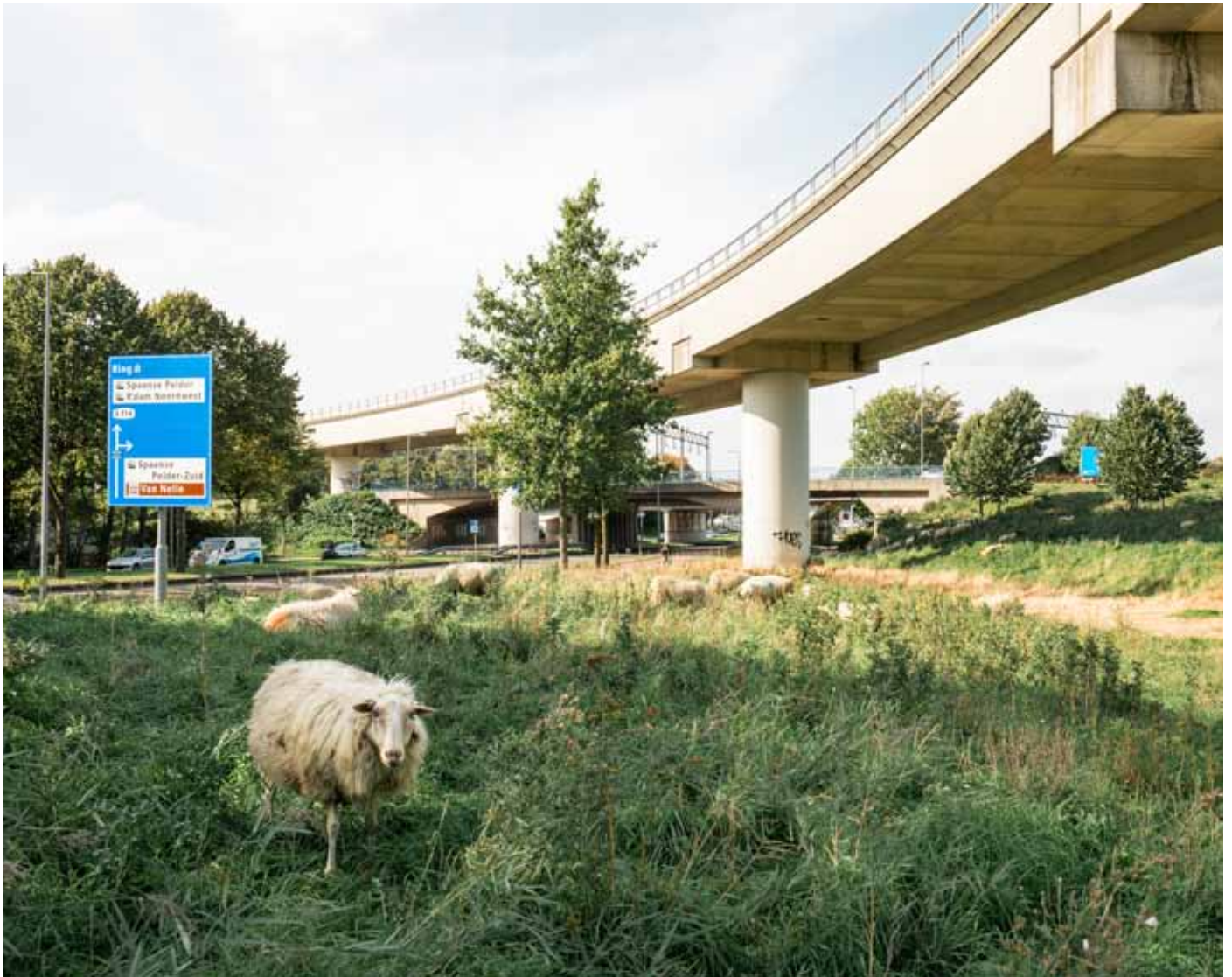
Methodische verantwoording

Omdat in dit onderzoek de zorg voor de lessen van de wijk Oud Mathenesse/Witte Dorp centraal staat, en omdat het veiligheidsvraagstuk van deze wijk voor zowel bewoners, professionals als de gemeente ambigue en complex is, is gekozen voor een responsieve evaluatie van de onderzochte veiligheidsgevoelens. Dit is een benadering die uitgaat van pluraliteit. Beleid en sociale interventies hebben uiteenlopende, soms conflicterende waarden en betekenissen voor verschillende stakeholders. Responsieve evaluatie betreft de context, en relateert de verschillende perspectieven van de stakeholders aan elkaar om tot een meer geïnformeerd beeld te geraken. Een uitgangspunt is dat elk perspectief een deel van de werkelijkheid kan belichten. Door meerdere perspectieven en verschillende kennisvormen in de evaluatie te betrekken ontstaat een rijker beeld van de onderzochte beleidswerkelijkheid. Dit wordt wel epistemologische rechtvaardigheid genoemd.

Het betreft hier een visie op evaluatie die een interpretatieve onderzoeksbenadering koppelt aan een participatief en democratisch proces. Het is een benadering waarin beleidsevaluatie geen technisch procedé is, maar een gezamenlijk leerproces. Responsieve evaluatie heeft een meerwaarde in de sociale sector, omdat deze benadering recht doet aan de ervaringen en stem van vele belanghebbenden en daarmee ook aan degenen die gewoonlijk geen stem hebben in het beleidsproces. Door hen actief in het evaluatieproces te betrekken zal de acceptatie van bevindingen verbeteren, omdat zij zich persoonlijk betrokken voelen, politiek gevoelige onderwerpen reeds besproken en bevindingen herkenbaar zijn.

Responsieve evaluatie is daarbij wel afhankelijk van de bereidheid van partijen om open en betrokken te zijn en macht te delen. Van beleidsmakers wordt verwacht dat zij ruimte maken voor de inbreng van andere partijen, van onderzoekers dat zij een tolerantie hebben voor ambiguïteit. Immers in een responsieve evaluatie worden verschillende perspectieven en waarden niet verdoezeld maar juist uitgelicht, besproken en verkend. De voorwaarden voor dialoog zijn niet altijd aanwezig. Echter juist dan is dialoog vaak wenselijk. De onderzoeker werkt in zo'n situatie aan het creëren van condities voor dialoog; deze is als spin in het web van de stakeholders, heeft zelf geen belang in het beleid, en is daardoor bij uitstek geschikt om het gesprek te faciliteren. Dit vraagt naast de gebruikelijke onderzoek vaardigheden om interpersoonlijke en dialogische kwaliteiten.

Dit is de reden dat een onafhankelijke stichting (LOKAAL) benaderd is om dit vervolgonderzoek samen met Carolien van Eykelen te voeren vanwege de expertise van LOKAAL op het gebied van de (onderzoekende) dialoog. In responsieve evaluatie neemt de onderzoeker immers niet de rol in van afstandelijke expert die op eigen kracht tot oordelen komt. Hij is eerder een facilitator van de dialoog, interpretator van verhalen en betekenissen, een educator die wederzijds begrip tot stand brengt en een Socratische gids die vanzelfsprekendheden ter discussie stelt. Responsieve evaluatie is daarmee niet langer een exercitie om de sociale sector te controleren, maar een gezamenlijke onderneming waar allen hun bijdrage aan kunnen leveren en waar allen eigenaar van kunnen zijn.

Aanpak

De kern van onze onderzoeksaanpak bestond uit responsieve interviews die gevoerd zijn met geselecteerde respondenten (sleutelfiguren in de wijk) en verschillende bewonersgroepen – conversaties waarin de interactie centraal stond, met als doel het achterhalen van ervaringen en motivaties met betrekking tot veiligheidsbeleving. De interviews in dit onderzoek waren responsief: een *extended conversation* waarin sprake is van meer focus, diepte en aandacht voor details en waarin de interviewer zorg en verantwoordelijkheid draagt voor het verloop en de opbrengsten van het gesprek.

Om een goed overzicht te krijgen van de wijk en om vertrouwen te winnen zijn wij langdurig aanwezig geweest in de door ons onderzochte Rotterdamse stedelijke praktijk. Voor de gesprekken werd gemiddeld anderhalf uur uitgetrokken. De interviews zijn van tevoren inhoudelijk voorbereid en gestructureerd voor wat betreft de gespreksonderwerpen. Dit wordt in de literatuur een semigestructureerd interview genoemd: er is geen sprake van een vaste vragenlijst, alleen van een reeks onderwerpen aan de hand waarvan open vragen worden gesteld. Door geconcentreerd te luisteren naar de antwoorden kan gericht worden doorgevraagd (Rubin & Rubin, 2012).

Om zoveel mogelijk perspectieven in beeld te krijgen hebben we verschillende groepen bewoners geselecteerd: jongeren, ondernemers, huiseigenaren, Polen, leden van de groep 'Buurt bestuurt', bewoners van het Witte Dorp en tenslotte leerlingen en ouders van wijksschool Finlandia. Ter voorbereiding op deze gesprekken is met behulp van verschillende sleutelfiguren uit de wijk een analyse gemaakt van de verschillende factoren die bijdragen aan de gevoelens van (onveiligheid) in deze wijk. In deze gesprekken kregen de visies van de in de wijk werkzame professionals een prominente plek. In de selectie van sleutelfiguren en professionals is steeds gezocht naar betrokkenen die vanuit hun achtergrond verantwoordelijkheid dragen voor de veiligheid in de wijk. Het aspect van verantwoordelijkheid achtten wij van belang, omdat het anders slechts zou gaan om 'vrijblijvende meningen', terwijl er bij deze respondenten sprake was van een 'doorleefd' oordeel. Er zijn in totaal 20 interviews met sleutelfiguren afgenomen. Er hebben 5 groepsgesprekken plaatsgevonden. Alle interviews zijn op band opgenomen en van alle interviews is een transcriptie gemaakt.

Analyse

De data die we verzameld hebben op basis van de gesprekken met de sleutelfiguren hebben we geordend met behulp van het conceptueel van Marnix Eysink Smeets. In dit model worden verschillende factoren onderscheiden waardoor de veiligheidsbeleving wordt beïnvloed:

1. Persoonlijke factoren (kenmerken als leeftijd, geslacht, opleidingsniveau)

2. Vier categorieën situationele factoren:

- a. Criminele omgeving (ervaringen met criminaliteit en overlast)
- b. Fysieke omgeving (ontwerp, inrichting en beheer buitenruimte)
- c. Sociale omgeving (samenstelling bevolking, sociale binding en vertrouwen)
- d. Institutionele omgeving (handelswijze instanties als gemeente, politie, welzijnswerk)

3. Media

4. Maatschappelijke context (zorgen over de samenleving, snelle ontwikkelingen)

Deze analyse vormde vervolgens het referentiekader voor het ordenen van de opbrengsten van de groepsgesprekken en het selecteren van drie cases die wat ons betreft een verdere uitwerking behoeven in interdisciplinaire werkgroepen. Hierbij kan een verbinding gemaakt kan worden met de nieuwe vormen van burgerparticipatie (wijkraad, wijkagenda) waarvoor Oud Mathenesse/Witte Dorp in 2018 het laboratorium wordt.

In de volgende paragrafen beschrijven we factoren aan de hand van de informatie uit het wijkprofiel en de interviews. Om de informatie te illustreren maken we gebruik van citaten uit de interviews. Overigens merkten we wel dat het bij sommige factoren lastig was om een harde scheidslijn te trekken. Woningcorporaties zijn van 'fysiek' maar hebben ook invloed op de sociale omgeving en zo zijn er meer voorbeelden.

Ad 1. Persoonlijke factoren (kenmerken als leeftijd, geslacht, opleidingsniveau)

Wijkprofiel	Rotterdam	Oud Mathenesse/ Witte Dorp	Verskil met Rotterdam
% ouderen	15	11	- 4
% laag inkomen	51	62	+ 11
% hoog inkomen	16	5	- 11
% autochtoon	51	35	- 16
% westers allochtoon	12	21	+ 11
% niet-westers allochtoon	37	44	+ 7

In het Wijkprofiel (2016) wordt Oud Mathenesse gekenschetst als een ‘compacte stadswijk’.

In verhouding met het Rotterdamse gemiddelde wonen er relatief veel nieuwe Nederlanders, van wie 44 % niet-westers allochtoon is. Van de westerse allochtonen is een groot deel afkomstig uit Polen.

“Hier komen vaak mensen die niet veel hebben gepresteerd of ze hebben niet veel bereikt in Polen. Ze komen hier en ze denken: ik ga hier proberen mijn toekomst op te bouwen. Het zijn ook heel vaak mensen die met hun handen geld verdienen (...) In Rotterdam zijn EU-migranten – en met name Polen en Slowaken – niet zo goed opgeleid als de rest van de Polen in Nederland.”

In de wijk wonen weinig ouderen. Van de ouderen die in de wijk wonen, geeft een kwart aan (Wijkprofiel 2016) geen sociaal netwerk te hebben. Vanwege dat hoge percentage was Oud Mathenesse een van de eerste wijken waar is gestart met huisbezoeken in het kader van het programma *Voor Mekaar*.

In de sociale index, waarin wordt gekeken naar de beleving van kwaliteit van leven, capaciteiten, meedoen, leefomgeving en binding, blijft de wijk steken op een indexcijfer van 82 (Rotterdam scoort 100). De professionals noemen het een ‘starterswijk’.

“Je begint daar. Als Oost-Europeaan begin je daar, als student begin je daar. Als het beter kan, dan ga je door.”

Veel mensen hebben een ‘rugzakje’: een alcohol- of drugsprobleem, schulden of een combinatie daarvan.

“Armoede merk je in bijna elk huis in de wijk.”

“Het grootste probleem in Oud Mathenesse is ook de problematiek achter de voordeuren. Het varieert van armoede, eenzaamheid tot psychisch, tot mishandeling onderling tussen de partners.”

Veel mensen beheersen het Nederlands niet goed. Dat geldt zowel voor nieuwkomers als voor mensen die al (veel) langer in Nederland zijn. Dat heeft gevolgen voor de contacten tussen bewoners onderling, maar bemoeilijkt bijvoorbeeld óók het werk van de professionals.

“Ik praat geen Pools, ik praat geen Marokkaans en als er een guppie van drie moet gaan vertalen dan ben ik gauw klaar. Dan heb ik zoiets van je komt maar terug met een volwassene die Nederlands kan en anders niet.”

Door de grote hoeveelheid sociale huurwoningen, waarvan een deel (weer) in bezit is van een woningcorporatie wonen er ook veel bijzondere doelgroepen.

“Woningcorporaties hebben ook een taakstelling voor het huisvesten van bijzondere doelgroepen. Die zorgen ook voor overlast. Mensen worden losgelaten die eigenlijk nog begeleiding nodig hebben.”

“Die psychische gestoorden die er lopen, want hoogstwaarschijnlijk is dat ook die gozer van Anita – die was ook niet goed. Waar heeft dat mee te maken? Door de bezuinigingen.”

“Ik zie het de laatste tijd, zeker wel sinds drie, vier maanden, heel hard achteruit gaan. Dat heeft met name te maken met drank- en drugsoverlast, zwervers, daklozen. Waar het vandaan komt? Ik weet het niet.”

Ad 2. Vier categorieën situationele factoren:

a. Criminele omgeving (ervaringen met criminaliteit en overlast)

In de wijk is een aantal heftige geweldsincidenten geweest, zoals de moord op krantenbezorgster Anita. Deze incidenten worden wel als schokkend ervaren – in de gesprekken komen ze regelmatig aan de orde – maar ze lijken van weinig invloed op het gevoel van veiligheid.

Als je afgaat op het aantal aangiften en meldingen in de Veiligheidsindex, dan scoort de wijk niet zo slecht. Wel is er veel sprake van (woon-)overlast en vormen van criminaliteit die volgens het model van Eysink Smeets van invloed zijn op het veiligheidsgevoel. In de gesprekken gaat het regelmatig over babbeltrucs:

“Wat ook veel voorkomt is dat er dan aan de deur gebeld wordt met een smoesje. Ook door vrouwen met kleine kinderen. Dan wordt gevraagd: ‘Mag mijn dochter even naar het toilet, ze moet zo nodig plassen.’ Die oudere mensen worden vastgehouden of opgesloten in hun slaapkamer, ondertussen wordt het hele huis leeggeroofd. Wordt gekeken naar geld en sieraden en dan zijn ze weer weg.”

Verschillende professionals, onder wie de wijkagent, maken zich zorgen over seksueel grensoverschrijdend gedrag bij jongeren (16–21 jarigen): er zijn verschillende meldingen en aangiften van aanrandingen en verkrachtingen van zowel jonge meisjes als oudere vrouwen. Een oudere vrouw vertelt dat ze in haar huis door jongeren is aangerand. Ook twee van de drie jongens die in het nieuws kwamen, omdat ze achter het station van Schiedam een vrouw verkrachtten, waren uit de wijk afkomstig.

Polen voelen zich over het algemeen veilig in Oud Mathenesse. Ze voelen zich alleen wel uitgebuit, omdat ze te maken hebben met huisjesmelkers. Ze betalen te veel huur voor woningen van een slechte kwaliteit. Ze zijn onvoldoende op de hoogte van hun rechten als huurders, waardoor ze vaak speelbal zijn van eigenaren en weten ook niet goed bij wie ze terecht kunnen voor hulp.

Het spreekuur voor Polen, Tsjechen en Bulgaren, dat in het verleden in de Bulgaarse straat en op het Pinasplein werd gehouden en waar mensen uit heel Delfshaven op af kwamen, is gestopt. Net als de andere bewoners moeten zij met hun vragen voortaan naar de Vraagwijzer in Pier 80. Veel van hen weten die niet te vinden. Het is te ver en de drempel is te hoog: ze spreken de taal niet of onvoldoende. Terwijl veel van hen juist nu worden geconfronteerd met de gevolgen van de Flexwet. Hun contracten worden na twee jaar juist niet verlengd, ze worden ontslagen, zitten een paar maanden in de WW en worden vervolgens weer in dienst genomen tegen een lager salaris.

Het spreekuur was er niet alleen voor Oost-Europeanen. Er werd ook bemiddeld voor bewoners die overlast ervaren. “Kan jij me even helpen, want ik heb problemen met mijn Poolse of Bulgaarse burens.” Omdat de Vraagwijzer onbekend of te ver weg is, vallen de Polen ten prooi aan bedrijfjes die het papierwerk voor hen regelen:

“Daar heb je allerlei leuke bureautjes voor. Dan regelen ze alles, al het papierwerk. Dus als zij komen met papieren van ‘ik begrijp niet wat hier staat’. Of de WW-uitkering – dat is een hele mooie als voorbeeld – daar wordt gewoon door die bureautjes goud geld mee verdiend.”

Polen maken wel veel melding van huiselijk geweld en drugs- en alcoholmisbruik. Het geweld wordt niet altijd gemeld: “Sommige mensen willen wel geholpen worden, maar ze willen het niet melden. Ze denken; er komt een mirakel – een man misbruikt mij dan iedere dag waar het kind bij zit – maar ik ga het toch niet bij de politie melden.”

Verder zijn er ook zorgen over criminaliteit waarvan het moeilijk is om er de vinger op te leggen: “Waar ik me zorgen over maak met de Franselaan is dat als je op een afstandje kijkt, dan zie je dat de één na de andere Turkse bakker – en een Bulgaarse bakker – daar zitten allemaal dingen in van: wordt er nou onderhands alcohol verkocht, onderhands tabak verkocht. Wat gebeurt hier?”

b. Fysieke omgeving (ontwerp, inrichting en beheer buitenruimte)

Wijkprofiel	Rotterdam	Oud Mathenesse/ Witte Dorp	Verskil met Rotterdam
% sociale huur	46	23	- 23
% particuliere huur	19	37	+ 18
% koopwoningen	34	40	+ 6

Het eerste dat opvalt aan de wijk is de excentrische ligging: in het uiterste westen van Rotterdam, tegen Schiedam aan. Die ligging versterkt bij de geïnterviewden het idee dat het om een ‘vergeten’ wijk gaat.

“Het is natuurlijk wel een beetje een raar wijkje aan de periferie van Rotterdam. Het zit echt zo tegen Schiedam aan en je hebt grote wegen die het ook afsnijden van andere wijken, zoals de Tjalklaan.”

Oud Mathenesse heeft een grote voorraad kleine woningen, zonder lift, met een lage WOZ-waarde. Bijzonder aan de woningvoorraad is het grote aantal koopwoningen, 77 % is in particuliere handen (zowel eigenaar –bewoner als eigenaar-verhuurder). In Rotterdam is dat 53 %. Veel mensen die wij spreken, ook de mensen van wie je het niet direct zou verwachten, zoals de huisarts en het hoofd van de school antwoorden op de vraag wat er in deze wijk als eerste zou moeten veranderen: De woningvoorraad.

Het type woning is een van de oorzaken van de vele klachten over woonoverlast:

“In een moderne flat heb je betonnen vloeren, daar zal het allemaal niet zo doorklinken. Maar deze flats zijn neergezet toen iedereen nog een klein radiootje had met een luidsprekers en zaten ze zo naar een hoorspel te luisteren. Maar nu heeft iedereen speakers, geluidinstallaties, daar zijn die huizen allemaal niet op aangepast.”

In het verleden is geprobeerd om de woningvoorraad te verbeteren:

“Ze hebben wel geprobeerd er wat aan te doen in de jaren 80. De Professor Poelsflat (...). En de Deensestraat, Portugese straat. Daar zijn wat nieuwe flats gekomen. Het Witte Dorp is platgegooid en daar is nieuwbouw gekomen. In een paar straten hebben ze de flats helemaal gerenoveerd. Maar toen was het geld op en is het verder niet doorgezet.”

In 2007 heeft corporatie Woonbron de wijk ‘geadopteerd’. Woonbron heeft appartementen aangekocht in de Landen- en Schepenbuurt waarmee het invloed heeft gekregen in de verschillende verenigingen van eigenaren. Die invloed heeft geholpen om met de VvE’s over een langere periode structureel te sparen, subsidies aan te vragen voor woningverbetering en te investeren in het onderhoud. De afgelopen jaren is door de gemeente en Woonbron samen zo’n achttien miljoen euro geïnvesteerd.

De adoptiewijkenaanpak en daarmee de bemoeienis van Woonbron is eindig. Woonbron verkoopt een deel van het bezit. Ook wordt de corporatie ingeperkt door de aangescherpte regelgeving vanuit het ministerie. Corporaties moeten zich vooral richten op het verhuren van woningen, er is minder geld beschikbaar voor leefbaarheid.

“Waar ik moeite mee heb dat er vanuit de overheid wordt gezegd: corporatie hou u bij uw leest. U bent er alleen voor het verhuren van woningen en voor een dak boven het hoofd. Dat is de basis maar het gaat veel verder. De corporatie heeft ook een rol in de publieke ruimte. Het is een grijs gebied. Je kunt niet zeggen dit is van de gemeenten en dat is van Woonbron. Het loopt in elkaar over.”

Het Witte Dorp is een verhaal apart. De wijk is aan het begin van de vorige eeuw gebouwd en in de jaren 80 in zijn geheel gesloopt en vervangen door nieuwbouw. De meeste woningen zijn nog in bezit van Woonstad, maar er worden ook woningen verkocht.

Oud Mathenesse valt zeer in de smaak bij Polen:

“Ze vinden de wijk leuk en het is dichtbij hun werk. Oud Mathenesse lijkt een beetje op Polen, op een oude Poolse wijk. (...) Van die flatjes. Het is groen, speeltuinen en rustig. En nu met de komst van de Poolse winkel aan de Franselaan. Het is Polska, Polska 100%.”

Kritiek is er wel op de buitenruimte. Op het asfalt van de Franselaan, het onderhoud van het groen, de lantarenpalen, de bijplaatsingen naast de vuilcontainers, de ‘kunstwerken’ op de Franselaan die er verroest bij staan.

“De stoep is een meter breed – anderhalve meter breed misschien – maar als er een scootmobiel en een voetganger langslopen, dan is het al heel erg krap. Plus met het laden en lossen hier van Dirk blijft er heel weinig ruimte over. Als ze bij de Dirk fietsen neerzetten, dan kan je er ook al niet meer langs met een scootmobiel of met je rollator. Stoeptegels die scheef staan. (...) Dan weet ik dat de ouderen die hier komen het stoepje af moeten met hun rollator en dat is best wel lastig voor ze.”

“Ook gewoon scheuren in de weg en dat soort dingen. Met de fiets merk je het sneller dan met de auto, want ik ben ook vaak met de fiets hiernaartoe gekomen. Dan denk ik van: hoe moeilijk is het om dat scheurtje op te knappen en een beetje op te vullen?”

c. Sociale omgeving (samenstelling bevolking, sociale binding en vertrouwen)

De mensen die wij spreken over de wijk doen dat met veel liefde en betrokkenheid. Dat geldt zowel voor de professionals (die zonder uitzondering spreken over ‘mijn wijk’) als de bewoners. Er zijn ook veel vrijwilligers actief. Wijkconciërge Rob Kok speelt hierin een sleutelrol. Hij schakelt onder andere de Helpende Handen van Pameijer structureel voor de wijk in voor het doen van kleine klusjes.

“Vorige week was hier bijvoorbeeld de Halloween optocht en als ik dan zie dat er honderden kinderen meedoen en heel veel vrijwilligers bezig zijn. Van de week was er een bewoner die wat verlichting wilde aanbrengen. Hij had van de gemeente wat geld gekregen. Dan wordt er een vuurkorf neergezet, er wordt een tent opgebouwd, daar is een vrijwilliger dan een hele dag mee bezig. Dan merk je wel dat er een bepaald soort saamhorigheid is.”

Bewoners hebben de wijk de afgelopen jaren wel zien veranderen. De samenstelling van de wijk is diverser geworden, veel mensen spreken de taal niet goed wat het onderling contact bemoeilijkt. Van een overwegend blanke wijk, met veel sociale controle, is het meer ‘los zand’ geworden.

“In het begin was de sociale controle groot. Er woonden voornamelijk blanke Nederlanders. Dat is enorm veranderd. Eerst kwamen de Turken, Marokkanen. Toen de Chinezen, Pakistani, mensen uit Afrika. Toen heel veel Polen en de laatste jaren vooral veel Bulgaren, Hongaren, veel Oost-Europeanen. De sociale cohesie is weg.”

“Als je je burens niet kent dan ben je voor iedereen bang.”

Veel nieuwkomers in de wijk zijn afkomstig uit Oost-Europa. Soms gaat het om gezinnen, maar het zijn ook vaak alleenstaande mannen die hier werken. Ook veel gebroken gezinnen, waarbij de ouders hier in Nederland aan het werk zijn en de kinderen bij hun opa en oma in Polen wonen.

Met een grotere diversiteit komt ook het verschil van mening over normen en waarden. Een ondernemer vertelt over de klanten die uit de winkel iets kleins stelen. Bijvoorbeeld een testflacon van een flesje parfum van zeven euro.

“Waar maak je je druk om? Dat is de reactie van de mensen zelf als je ze betrapt. Het is maar iets kleins. Dus dan mag je wel stelen.”

Verschillende partijen in de wijk zijn actief op social media. De facebookpagina van het Witte Dorp heeft 500 leden. Rob Kok wordt gevolgd door bijna 200 personen (niet allemaal wijkbewoners), wijkgebouw De Put heeft bijna 100 volgers. Wijkagent Karin de Groen heeft 119 volgers en wijkagent Marsha heeft er 150.

“Er is wel cohesie, onder een bepaalde groep. Er is ook zeker cohesie op digitale weg. Daar is misschien wel meer cohesie dan fysiek.”

De afgelopen jaren is bezuinigd op de voorzieningen in de wijk. Het wijkgebouwtje in de Bulgaarsestraat is niet meer in gebruik en de door bewoners zwaarbevochten Keet onderaan de dijk is verkocht. Dat gebeurde nadat bewoners door de bezuinigingen niet meer genoeg geld hadden om de huur te betalen.

Wmo Radar wordt de nieuwe beheerder van buurthuis De Put. Dat gaat niet vlekkeloos. De vrijwilligers die al decennialang actief zijn vinden de veranderingen maar niets. Tussen hen en de beheerder woedt een stille oorlog. Jongeren en mensen van allochtone afkomst die het buurthuis binnenstappen met een initiatief voelen zich niet welkom.

“Wat je in buurthuis De Put merkt, is dat daar een oudere garde snoeihard werkende vrijwilligers zitten. Maar die zijn meer stalinistisch geworden in hun tuig en staan niet meer open voor veranderingen. Er is echt een strijd gaande op dit moment.”

“Dat komt door een aantal dominante vrijwilligers die De Put claimen als blanke enclave, om het zo maar te noemen. Waardoor een aantal ouderen zich niet thuis voelen of prettig voelen. Dus daar is nog een slag te slaan.”

Samen met de gemeente financiert Woonbron de wijkconciërge, Rob Kok. Hij doet kleine onderhoudsklussen, maar belangrijker is dat hij daarnaast nog veel initiatieven neemt die zich niet makkelijk in een functieomschrijving laten vangen. Hij beweegt zich op het snijvlak van twee organisaties, de gemeente en de woningcorporatie. Hij organiseert bijeenkomsten in wijk, gaat op huisbezoek bij huurders, doet klein onderhoud en is actief in Buurt Bestuurt. Hij dient klagende bewoners van repliek en weet bewoners te betrekken bij hun wijk. Hij is creatief en neemt veel initiatief. De taallessen in het buurthuis gebruikt hij om nieuwkomers uit te leggen dat de vuilniszak in de container moet en niet ernaast. Hij wordt door bijna alle geïnterviewden genoemd en geroemd.

“Mensen vragen is het niet moeilijk, want dan moet je telkens denken ‘voor wie doe je nou je werk’? Nee, ik denk niet ‘voor wie doe ik mijn werk’. Als er een hoop zand ligt, laat ik hem weghalen of ik haal hem zelf weg. Of dat nou voor Woonbron is of voor de gemeente. (...) Nee, ik doe het gewoon.”

Vroeger was het nog zo: als ik dan een propje vond in het portiek, dan moest ik hem opruimen. Maar als ik hem dan naar buiten trapte, dan was hij voor de Roteb. Nee, je moet gewoon oppakken! En of hij nou binnen of buiten ligt. Als iedereen nou één propje per dag oppakt, dan is het schoon.”

Rob Kok organiseert ook het kerstfeest, Halloween en de lentemarkt. Vroeger werd dat gedaan door het welzijnswerk, maar dat heeft er geen uren meer voor.

“Het liefste ziet men dat bewoners het organiseren, dat is de opzet. Maar als je dus van het ene moment op het andere moment stopt, dan gaat niet een dag later: ‘Oh dan doen wij het wel.’ Ja, in Hillegersberg doen ze dat en in Kralingen, maar niet in Oud Mathenesse.”

d. Institutionele omgeving (handelswijze instanties als gemeente, politie, welzijnswerk)

De afgelopen jaren is het contact met ‘de gemeente’ in de wijk sterk gewijzigd. Dat heeft te maken met de veranderde wet- en regelgeving, het verdwijnen van de deelgemeenten, de bezuinigingen en met de verandering van ‘verzorgingsstaat naar participatiemaatschappij’ die van burgers een grotere zelfstandigheid vraagt. Ook is de overheid door de digitalisering van de dienstverlening weliswaar 24/7 bereikbaar, maar ook anoniemer geworden. Voor de bewoners voelt het alsof de gemeente zich heeft teruggetrokken achter digitale loketten. Aan Oud-Mathenesse gaan al deze veranderingen niet ongemerkt voorbij.

Door de decentralisaties in de zorg verdween het Lokaal Zorgnetwerk, waarbij alle professionals elkaar kennen en zo nodig snel weten te vinden.

“In het LZN kende iedereen iedereen. Dan was er een melding over iemand die voor veel overlast zorgde, en dan ging de corporatie er even langs. (...) De voordelen waren dat je elkaar persoonlijk kende en een keer in de maand sprak. Iedereen pikte heel snel zijn stukje op. Wat je ook merkt is dat je niet zo snel dingen afschuift. Omdat je elkaar persoonlijk kent. Een soort ‘sociale cohesie’ onder professionals.

De laatste twee jaar heb ik ervaring met het wijkteam. Wat ik nu merk is dat veel dingen zich buiten mijn gezichtsveld afspelen. Ik meld het aan, maar of het wordt opgepikt, of een casus afgerond is, ze doen wel hun best om terug te rapporteren, maar heel veel gaat langs je heen. Ik heb er niet zo veel zicht op wat er dan gebeurt. Ik krijg dan wel terug dat de casus is aangemeld, en bijvoorbeeld is doorgezet naar een andere sector binnen het wijkteam. En dan ben ik het kwijt. Op het eind had ik geen zicht en geen grip meer op de sociale problematiek.”

Sommige professionals vallen terug op hun oude netwerk en weten buiten de formele paden om dingen voor elkaar te krijgen. Het is voor alle partijen erg wennen. Het uitwisselen van informatie is door het verdwijnen van het Lokaal Zorgnetwerk een stuk lastiger geworden.

“Vroeger kon je signalen bij het Lokaal Zorgnetwerk neerleggen, maar dat is er niet meer. Nu heeft iedere partij maar zicht op een klein stukje van de puzzel. Niemand heeft het complete plaatje.”

Vanaf januari 2015 zijn de Participatiewet en de Jeugdwet van kracht. Daarmee verschuift de regie over de zorg van het Rijk en de provincie naar de gemeente. In Rotterdam wordt de zorg voor jongeren, welzijn en zorg aanbesteed en moet tegelijkertijd flink bezuinigd worden.

De meeste uren van het jongeren- en welzijnswerk, worden besteed in andere wijken van Delfshaven, niet in Oud Mathenesse. Daar zijn de problemen groter of nemen bewoners meer initiatieven om aan de bel te trekken als ze vinden dat het in hun buurt niet goed gaat. Dat betekent overigens niet dat er in Oud Mathenesse geen problemen zijn. In de wijk zijn verschillende incidenten met jongeren die grensoverschrijdend seksueel gedrag vertonen, maar Oud Mathenesse is geen hotspot gebied ‘jeugd’.

“Dat betekent dat Oud Mathenesse sowieso geen stedelijk jongerenwerk heeft. (...) Dat betekent dat we ook geen jeugdhandhavers van toezicht en handhaving daar hebben fietsen of lopen. Dat betekent dat we alleen het lokale jongerenwerk hebben, dus Zowel! in dit geval en de wijkagent en

de stadswachten. Maar dat is allemaal algemeen. We kunnen niet naar hen toe in de briefing zetten van: Jantje, Pietje en Klaasje hebben dit en dit gedaan, hebben dat en dat op hun kerfstok, let hier op, wat signaleer je? Nee, wij mogen alleen input van hen krijgen. Omdat er geen convenant ligt, omdat er geen groepsaanpak is.”

Hoe dan ook heeft Oud Mathenesse veel concurrentie van andere wijken in Delfshaven, waar de problematiek groter is of actievere bewoners wonen.

“In alles merk je dat wat die drie wijken (Bospolder, Tussendijken, Spangen) eromheen wel krijgen, krijgt Oud Mathenesse gewoon niet. (...) Ik merk dat de aandacht wel bijvoorbeeld op Middelland, deels Nieuwe Westen ligt en Bospolder/Tussendijken en Spangen ook nog wel. Maar die randwijken – zoals ik dat flauw noem, bedoel ik niet denigrerend – daar zit van alle partijen denk ik weinig aandacht op.”

In Rotterdam zijn de deelgemeenten op de schop gegaan. Ze hebben plaatsgemaakt voor gebiedscommissies en gebiedsorganisaties. De ambtenaren zijn verdeeld over de clusters.

“Wat ik nu wel eens zie is het gebrek aan eigenaarschap. We zien dat een probleem wordt geattendeerd door iemand uit de gebiedsorganisatie of zeg het maar, een andere partner met wie we spreken. Waar beleggen we het dan en wie is er van? Dat is nu – vind ik wel – echt veel moeilijker geworden dan toen er een deelgemeente was. Toen zei een deelgemeentebestuurder: ‘Oké, ik voel me hier eigenaar van en ik zorg ervoor dat jij dit uit kan voeren.’ Nu moeten we dat in een cluster zien te beleggen waar de belangen zo divers zijn. Waar de belangen meer richting wethouder gericht zijn dan richting iets in de wijk.”

Onder de professionals is een groot verloop. We merkten dat zelf ook tijdens de loop van ons onderzoek. De medewerkers van het welzijnswerk – en daarmee ook het aanspreekpunt voor de jongeren – verdwenen voor een deel uit de wijk door de nieuwe aanbesteding. De accounthouder van cluster MO, de gebiedsmanager, gebiedsnetwerker kregen binnen de gemeente een andere functie. De wijkagent is weg. Het hoofd van de Finlandiaschool werd vervangen en door het aflopen van de adoptiewijkeraanpak heeft Woonbron zelfs de financiering voor de wijk conciërge ter discussie gesteld. Voor ons betekende dat al dat we steeds opnieuw in gesprek moesten, ons verhaal moesten doen en moesten investeren in het netwerk. We kunnen ons daardoor goed voorstellen hoe moedeloos bewoners hiervan kunnen worden.

Ad 3. Mediabeeld: Oud Mathenesse en het Witte Dorp

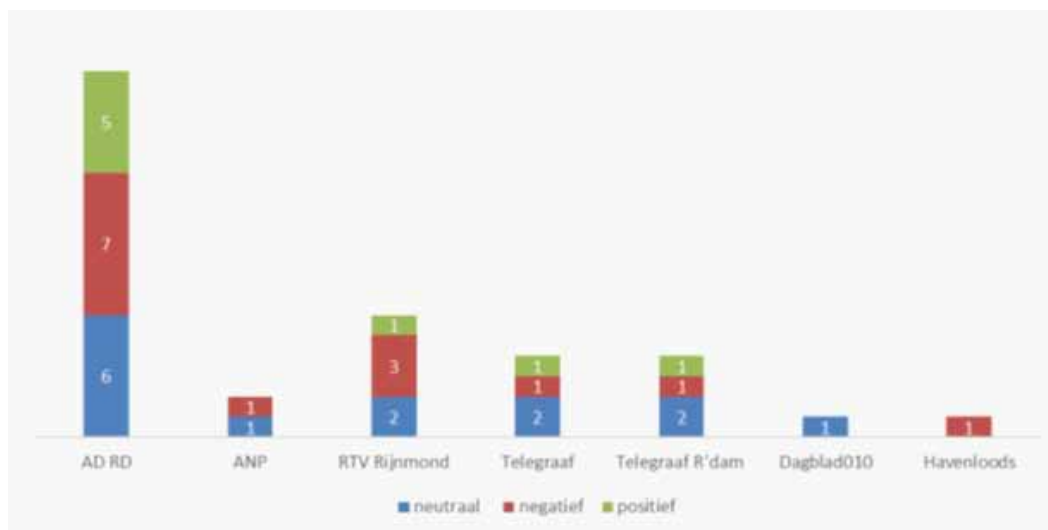
In de periode juli 2016 – januari 2018 zijn de wijk- en straatnamen en namen van de aanwezige culturele- en sportvoorzieningen gecheckt in LexisNexis (online, print, lokaal en nationaal), in Coosto (social media) en bij diverse lokale nieuwssites.

De wijk Oud Mathenesse is met 36 keer relatief bescheiden maar overwegend negatief in de media besproken. De wijk het Witte Dorp is nagenoeg niet besproken in de media. Naast de nieuwsfeiten zijn er geen uitvoerige verhalen van of interviews met bewoners, of van invloedrijke personen uit de stad/politiek gepubliceerd.

De brede berichtgeving met landelijke uitstraling (op neutrale toon) over de rechtszaak van de moord op de krantenbezorger Anita van Dijk (in mei 2016) zorgde tot juni vorig jaar aanhoudend voor een negatief beeld van de wijk (in woord en beeld).

De negatieve media-aandacht naast deze rechtszaak bleef beperkt tot vooral de drie geweldsincidenten op straat (2x 2016, 1x 2017), een autobrand (2016), een lage score voor de Franselaan als schone winkelstraat (2016) en in mindere mate meer recent een beeld van een rommelige buitenruimte.

De positieve media-aandacht is voor Sportcentrum West (aanpak ongezonde voeding), sportclub FC Maense (reportage in AD/RD) (beide buiten de wijk gelegen aan de overzijde van de Tjalklaan), de woningmarkt (aangeprezen door een makelaar), een pleidooi voor een wijkcomité (door de SP), een crowdfundingactie door buurtbewoners (voor monument voor de vermoorde Anita van Dijk) en de plaatsing van een kinderboekenhuisje.

Ad 4. Maatschappelijke context (zorgen over de samenleving, snelle ontwikkelingen)

De laatste jaren is zowel binnen het publieke als politieke debat een verharding van standpunten waar te nemen. Er is minder aandacht voor geluiden uit ‘het midden’ en onevenredig veel aandacht voor de mensen die aan de uitersten hun stem verheffen. Dit geldt zowel voor de discussie over Zwarte Piet, de komst van asielzoekerscentra, de islam etc. Deze verharding sijpelt ook door in het leven van mensen in een wijk als Oud Mathenesse. Mensen die extreme standpunten verkondigen, legitimeren dat door te verwijzen naar politici op televisie ‘die dat ook gewoon doen’. We geven hier een voorbeeld ter illustratie.

Een van de bewoners die we spreken vertelt dat haar man, oorspronkelijk afkomstig uit Griekenland maar zo’n dertig jaar in Nederland, al jaren vrijwillig kleine klusjes doet in de flat. Op die manier worden kleine gebreken snel verholpen en spaart de VVE geld uit. Op een dag krijgt hij een discussie met een van zijn burens over het verwisselen van een lamp op de galerij als blijkt dat de buurman opzettelijk de lamp saboteert om energie te besparen. Als de ‘Griek’ hem daarop aanspreekt, voegt de buurman hem toe: ‘Ach, rot toch op naar je eigen land.’ Als de buurvrouw vervolgens haar buurman hierop aanspreekt, naar het waarom vraagt en benadrukt dat haar man al zolang in Nederland woont, haalt de buurman zijn schouders op: Waarom zou hij dat niet mogen zeggen? Op televisie zeggen ze toch ook waar het op staat. De Griek voelt zich ongemakkelijk in zijn eigen flat. En in de klusjes heeft hij eigenlijk ook niet zo’n zin meer.

	Vroeger	Nu
Bevolking	Monocultureel	Multicultureel
Leeftijd	Veel ouderen	Starters woningmarkt (studenten)/EU-migranten
Woonduur	Lang, van ouder op kind	Veel verloop, doorgangshuis
Bewoners	Ambtenaren, docenten, ambachtslieden	Gebroken gezinnen (vader in Nederland, moeder in Polen)
Cohesie	Grote verbondenheid met elkaar en de wijk	Weinig sociale cohesie (of 'digitale' cohesie - bijvoorbeeld betrokkenheid op Facebook)
Politieke voorkeur	Veel stemmers op Centrum Democraten	Veel stemmers op de PVV
Problematiek	Sociale problematiek	Multiproblematiek
Welzijnswerk	Grote rol opbouwwerk	Geen opbouwwerk, weinig uren van Zowel. Iedere paar jaar andere welzijnsaanbieder
Voorzieningen	Verschillende wijk- en buurthuizen	Alleen Huis van de Wijk 'De Put'
Zorg	Lokaal Zorg Netwerk	Wijkteam
Verloop	Vaste professionals	Groot verloop professionals
Winkels	Divers aanbod, kleine ondernemers	Nieuwkomers als de shoarmatent, het belhuis, islamitische slagerij. De Dirk heeft deel oorspronkelijk aanbod 'verdreven'.

Conclusie

De afgelopen jaren is er landelijk op het gebied van beleid en wetgeving veel veranderd. Die wijzigingen zijn van grote invloed op de factoren die volgens het model van Marnix Eysink Smeets het veiligheidsgevoel beïnvloeden: het persoonlijk leven van mensen en hun directe leefomgeving. Het spreekt vanzelf dat die veranderingen zich overal laten voelen, niet alleen in Oud Mathenesse. Toch lijkt het er op grond van de reeks gevoerde gesprekken op dat de impact van al deze veranderingen in Oud Mathenesse groter is dan in andere wijken. Dat is vooral toe te schrijven aan de combinatie van factoren die uniek is voor deze wijk: de excentrische ligging, de specifieke woningvoorraad en de kwetsbaarheid van de bewoners. Het is de optelsom van alle kleine dingen bij elkaar. Of zoals een van de professionals het uitdrukt: “Hier in deze wijk zijn het vaak kleine dingen maar het zijn ook grote dingen tegelijk.”

De voor de hand liggende oplossing zou zijn om Oud Mathenesse te benoemen tot probleemwijk of focuswijk of aandachtswijk. Maar dat is te gemakkelijk. In deze wijk is meer van hetzelfde naar onze mening niet de oplossing. Die zit wel in een grotere betrokkenheid van bewoners – jong en oud, allochtoon en autochtoon – waarmee ze meer grip krijgen op hun eigen leefomgeving. Daarnaast is het belangrijk dat voor Oud Mathenesse binnen de gemeente meer kennis en inzicht komt over de manier waarop verschillende beleidsinterventies elkaar versterken of juist in de weg zitten. Dat vraagt dat professionals niet alleen kijken naar de doelstellingen van hun eigen dienst of cluster, maar ook in gesprek gaan met hun collega's bij andere diensten/clusters. Heeft iedereen hetzelfde doel voor ogen? En hoe kan ieder cluster op zijn eigen wijze een bijdrage leveren aan die doelstelling? Het gevoel dat ons nu bekwam was dat ieder cluster hard werkt om zijn eigen doelen te halen. Maar dat alleen blijkt in deze wijk niet voldoende. Sterker nog, het behalen van die afzonderlijke doelen zorgt er soms ook voor dat het juist slechter gaat.

Voorstellen voor een vervolg

Alle gesprekken die we gevoerd hebben met de bewoners van Oud Mathenesse begonnen met de vraag wat veiligheid persoonlijk voor de bewoners betekende. In vrijwel alle gevallen werd daarbij het begrip veiligheid geassocieerd met je ‘thuis’ voelen. Je thuis voelen werd daarna omschreven als een goede balans tussen een zichtbare en aanspreekbare overheid en meer directe face-to-face contacten met de mensen met wie je in een wijk samenleeft.

Er was daarbij tevredenheid bij de bewoners over initiatieven die de gemeente heeft genomen in het kader van het integrale wijkactieprogramma Schoon. Heel. Veilig. waarbij met name ‘Buurt bestuurt’ en de Wijkconciërge worden genoemd. Minder positief is de wijkagent die zich door de gemeente in de steek voelt gelaten. Ze verwijst onder andere naar de bijeenkomst Eerdmans@OudMathenesse, waarbij veel beloftes zijn gedaan die nog steeds – een jaar later – niet zijn nagekomen. Ook voelt ze zich bij de aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag door de gemeente in de steek gelaten.

“Ik vind dat je je afspraken moet nakomen en dat is nog steeds niet gebeurd en daar baal ik van. Ik weet wat er speelt en ik heb aangekaart dat er een probleem is met seksueel overschrijdend gedrag met kinderen tussen de 16 en 21 jaar in dit gebied. Er is een overleg geweest, maar pas nadat ik over de zaak was gegaan. Daarbij is gezegd: we gaan het aanpakken en vervolgens worden alle vijf overleggen daarna afgezegd. Hiermee haal je de subjectieve veiligheid omlaag, want er wordt aan de ene kant een gevoel van onveiligheid aangepraat. Aan de andere kant wordt aan echte problemen niets gedaan.”

Deze bevindingen corresponderen met de al eerder getrokken conclusie door de gemeente Rotterdam dat de mogelijkheden om het gevoel van veiligheid te vergroten zich niet hoeven te beperken tot de zogeheten ‘blauwe maatregelen’, zoals politieursurveillance en cameratoezicht. Een andere manier van communiceren over veiligheid of ingrepen in de institutionele, fysieke en sociale omgeving zouden weleens net zo effectief kunnen zijn. Het komt er nu op aan dit ook effectief in de praktijk te brengen.

Uniek voor Oud Mathenesse is de verbondenheid die de bewoners met de wijk voelen. Bewoners van het eerste uur fungeren daarbij als het ‘geheugen’ maar ook als het ‘geweten’ van de wijk. Wat blijkt is dat het merendeel van de bewoners zich thuis voelt in hun wijk, en dat dit bijdraagt aan hun gevoel van veiligheid. Een treffend voorbeeld is een bewoonster van in de 60 die ons vertelt te zijn aangerand in haar eigen woning door een groep jongeren. Zij heeft daar veel last van gehad maar het heeft haar veiligheidsgevoel als bewoonster van deze wijk niet aangetast. Wel kwam juist van haar de wens een podium te creëren de verhalen van de wijk⁶.

Onze bevindingen corresponderen met die van andere onderzoekers (o.a. Eysink Smeets, Schuilenburg) die benadrukken hoe belangrijk het is voor het gevoel van veiligheid dat mensen zich thuis voelen in hun wijk. De laatste jaren is dat gevoel aan erosie onderhevig geweest. Bijvoorbeeld door het sluiten van wijkcentra en het verdwijnen van voorzieningen. In Oud Mathenesse is het gesteggel over Huis van de Wijk De Put en de gevolgen daarvan voor verschillende groepen in de wijk de beste illustratie.

De nieuwe veiligheidsaanpak van de gemeente Rotterdam *Veilig@Rotterdam* biedt verschillende aanknopingspunten om hier iets aan te doen: De pijler *Betrokken stad* waarbij de overheid zo optimaal mogelijk samenwerkt met bewoners en ondernemers in de wijk en *Stad in Balans*, waarbij het schurende gesprek niet geschuwd wordt. Hierbij willen we wel een kanttekening plaatsen:

Een optimale samenwerking tussen de overheid, bewoners en ondernemers vereist in de eerste plaats ander type vormen van communicatie dan de traditionele wijkbijeenkomst. In de huidige opzet is er alleen al door de gekozen setting een groot verschil tussen de bestuurders op het podium, de bewoners die vanuit de zaal achter de microfoon mogen kruipen om hun zegje te doen en de ambtenaar die belooft problemen te zullen oplossen. Naar ons idee is er veel te winnen door dit soort bijeenkomsten anders in te richten. Gedacht moet hierbij worden aan een meer gelijkwaardige setting, en een meer dialogische opzet waarin de patstelling die vaak ontstaat tussen de zendende bestuurder en de klagende bewoner (door de wijkagent ook wel ‘wijkzeikers’ genoemd) wordt doorbroken.

Verhalen van bewoners kunnen een mooie basis zijn voor gesprekken tussen bewoners, ook als het om schurende onderwerpen gaat. Deze verhalen dienen zorgvuldig verzameld en gepresenteerd te worden. Ook is hierbij zorg voor de gespreksvorm cruciaal.

⁶ Met betrekking tot de geuite wens verhalen van de wijk een podium te geven laten we ons inspireren door Hannah Arendt en haar concept van de stad als ‘georganiseerd geheugen’. De stad als georganiseerd geheugen is niet een optelsom van alle individuele levens van burgers, waaruit vervolgens het verhaal van de ideale burger wordt gedestilleerd. Het georganiseerde geheugen vereist meer dan het ruimte geven aan anderen. Het gaat er niet alleen om ‘de ander’ te leren begrijpen, maar ook om een kritisch en vergelijkend oordeel te vellen. Dat betekent in de praktijk waarnemen en onderscheiden en vervolgens dat onderscheid helder articuleren. Hiervoor is autonomie nodig, een reservoir van ervaring en kennis aan de hand waarvan men een eigen oordeel kan vormen. Dit reservoir zou je ook geheugen kunnen noemen – niet in de zin van een opslagplaats, maar in de zin van een vermogen om het persoonlijke en particuliere steeds te verbinden met collectieve ervaringen en algemene kennis. De dialoog is de gespreksvorm bij uitstek om die verbinding te maken.

In het verlengde van dit laatste punt zouden wij graag de resultaten van dit onderzoek op toegankelijke wijze presenteren (bv. in de vorm van een 'glossy') en bespreken in een goed gestructureerde dialoog tussen bewoners, politieke bestuurders en ambtenaren. De uitkomsten hiervan kunnen bijdragen aan een leerproces waar verschillende partijen van kunnen leren en verantwoordelijkheid voor kunnen nemen.

Vooralsnog stellen we voor om in ieder geval met de volgende twee cases aan de slag te gaan:

1. Jongeren

Oud Mathenesse is de afgelopen jaren veelvuldig in het nieuws geweest vanwege seksueel grensoverschrijdend gedrag van jongeren. Tegelijkertijd is het jongste lid van de gebiedscommissie Delfshaven een actieve Afghaanse jongeren van 16 jaar. De jongeren die we hebben gesproken bleken duidelijke ideeën te hebben over hoe hun eigen wijk verbeterd zou kunnen worden en ook stuitte we op bijzondere vriendschappen, bijvoorbeeld de Antilliaanse D'Lano en de Marokkaanse Mo die niet meer samen naar school konden lopen omdat een van de twee een gebiedsverbod had. De jongeren die we spraken gaven aan graag het gesprek over hun wijk aan te gaan.

Ons voorstel is om een jongerencollectief/-raad Oud Mathenesse op te richten naar analogie van de stedelijke jongerenraad Young010 die fungeert als spreekbuis voor jongeren jongeren in de wijk, maar ook jongeren een stem geeft in de gebiedscommissie en de wijkraad. Dit vraagt een investering in het begeleiden en opzetten van zo'n collectief in samenwerking met de jongerenwerker in Oud Mathenesse. Zo'n collectief kan ideeën van jongeren aandragen om een bijdrage te leveren aan de veiligheid in de wijk.

2. Huis van de Wijk 'De Put'

'De Put' is de enige overgebleven voorziening in de wijk. In 'De Put' is een aantal vrijwilligers/sleuteldragers al tientallen jaren actief. Sommige groepen (veelal nieuwe) bewoners voelen zich niet thuis in 'De Put' c.q. worden buitengesloten. In de wijk is veel behoefte aan plekken voor ontmoeting, maar ook aan plekken waar ideeën van bewoners kunnen landen en verder kunnen worden ontwikkeld of een podium kunnen krijgen (bijvoorbeeld met culturele partners).

**Met speciale dank
aan alle deelnemers
aan het onderzoek**

Leo **van den Adel**
Cecilia **Adriaanse**
Ellis **van Buren**
Charles **van Eik**
Vincent **Ferdinandus**
Johan **Janssens**
Rob **Kok**
Marlin **Kornet**
Esma **Masoudi**
Ewelina **Michalak**
Gladys **Mitchel**
Karel **Molzer**
Jose **de Reus**
Anita **Riekwel**
Astrid **Soeleman**
Marsha **van der Velde**
Joke **Vosbergen**
Karin **Wolters**
Errol **Zeefuik**

LQKAAL

www.lokaal.org